

Nr 280.

Av herr **Karlsson, Gustaf, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.

I proposition nr 183 till årets riksdag har Kungl. Maj:t hemställt, att anslag skall beviljas till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter samt till elever vid vissa andra skolor.

Vi hälsa med tillfredsställelse förslaget om förbättring av de s. k. landsbygdsstipendierna liksom även höjningen av stipendierna till elever vid folkhögskolor och yrkesskolor m. fl. liknande undervisningsanstalter.

Minst lika viktigt som höjningen av stipendiebeloppen är emellertid att utdelningen av stipendierna sker på ett sätt, som skapar största möjliga rättvisa bland de i ekonomiskt hänseende olika ställda eleverna.

Grunderna för utdelningen av de landsbygdsstipendier, varom 1945 års riksdag för första gången beslutade, ha enligt vår mening varit behäftade med alltför stora brister. Tyvärr antydes icke i förutnämnda proposition vilka grunder, som gällt vid utdelning av ifrågavarande stipendier.

Det lär emellertid förhålla sig så, att betyget i första hand varit avgörande huruvida en lärjunge skall få stipendier. Sant är att riksdagen avsett att stipendier skulle lämnas till studielämpliga barn från ekonomiskt svagt ställda familjer. Men det förefaller som om kraven på betygen satts så högt, att även studielämpliga lärjungar i ganska stor utsträckning vägrats stipendier. Förmodligen äro grunderna för prövningen för erhållande av stipendier konstruerade med poäng för betygen och tabeller för vederbörandes ekonomiska ställning. Vi förmena, att det blir ett alltför schematiskt bedömande, därest poäng och tabeller skola vara utslagsgivande huruvida en fattig lärjunge skall erhålla ekonomisk hjälp till studier vid läroverk eller liknande undervisningsanstalt. Då tillämpade grunder ge till resultat, att vid ett läroverk i västra Sverige en arbetarpojke, som avlagt realskoleexamen och i de 15 kunskapsämnen erhållit 4 AB, 9 BA och 2 B samt högsta betyg i uppförande och ordning och vars föräldrar hade ett beskattningsbart belopp på 510 kronor till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt jämte 5 700 kronor i tillgångar, varav en bostadsfastighet med 3 700 kr. taxeringsvärde, samt 400 kr. i skulder, icke erhållit stipendium, under det att vid samma läroverk 2 elever, vilkas fader är kyrkoherde och hade ett beskattningsbart belopp på 4 530 kronor till statlig

inkomst- och förmögenhetsskatt, erhållit stipendier, måste detta, med tanke på syftet med stipendierna, giva anledning till allvarlig erinran.

Ett annat exempel är följande. En medellös elev vid ett tekniskt gymnasium i Norrland har åsamkat sig studieskulder på ca 6 000 kronor, dels för avläggandet av realskoleexamen, dels för halvtannat års studier vid gymnasiet. Studieskuldens storlek har delvis samband med att han har sitt hem i en av landets mest avlägset liggande ödebygdsbyar, 40 mil från skolstaden. Han är känd som en ambitiös studerande; hans betyg i gymnasiets första klass, där betygsnivån i allmänhet hölls låg, räckte emellertid icke till för erhållandet av stipendium. Denne elev, som strävat hårdare än de flesta för sin utbildning, bedömdes alltså som icke studielämplig.

Enligt vad vi erfarit kunna en mängd liknande exempel anföras.

I fråga om principerna för urvalet av stipendiater har departementschefen i nämnda proposition (s. 19) anført bland annat följande:

»För att stipendieverksamheten icke skall medföra en icke önskvärd ansvällning av de huvudsakligast teoretiskt inriktade högre skolorna, synas mig kraven på studielämplighet böra ställas tämligen höga. Det bör ankomma på studielånenämnden, som efter vad jag förvissat mig om ägnar denna fråga synnerlig uppmärksamhet, att med beaktande av de synpunkter och förslag, som framkommit i remissyttrandena, och i samråd med andra på området sakkunniga institutioner utarbeta och bestämma de grunder, efter vilka studielämpligheten skall bedömas.»

Då det i flera av remissyttrandena förordats att anspråken på stipendiater-nas studielämplighet skärpas förefaller det som om departementschefen ansåge att prövningen av stipendieansökningarna samtidigt skulle tjänstgöra som spärr för att hindra en icke önskvärd tillströmning till de högre skolorna. Därest en sådan princip skulle godkännas för praktisk tillämpning komme detta att medföra orättvisor mot den befolkning, som är mindre bemedlad och har barn vid de högre skolorna. De ekonomiskt väl ställda eleverna skulle kunna få fortsatt undervisning vid sagda skolor, även om elevernas betyg icke medgäve erhållande av stipendier, under det att de fattiga eleverna måste, på grund av sin ekonomiska ställning, avbryta undervisningen därför att deras betyg icke vore så bra att stipendier kunde beviljas.

Det är möjligt att spärren för reglering av elevtillströmningen till de högre skolorna måste skärpas, men spärren får dock på inga villkor verka så, att de fattiga eleverna komma i en sämre ställning än de elever, som ha det ekonomiskt väl ställt. De strängare bestämmelser, som kunna finnas nödiga att införa på angivna område, måste sålunda tillämpas helt fristående från urvalet av stipendiater. I detta sammanhang finna vi det påkallat framhålla, att om alltför stränga krav sättas på betygen för inträde vid de högre skolorna komma de inträdesprövande från landsbygden, där undervisningen i folkskolan i allmänhet av flera skäl icke är så effektiv som i skolorna i städer och tätorter, i en sämre ställning. Vid prövningen om eleverna skola få fortsätta studierna vid en

högre skola bör det även bemärkas, att därest kraven på studielämplighet sättas alltför högt komma eleverna från hem, där föräldrarna icke tillhöra de intellektuella yrkena, i en missgynnad ställning. En närmare undersökning av bifallna och avslagna ansökningar om stipendier, varom nu är fråga, skulle med säkerhet giva stöd för detta vårt påstående. Vidare vilja vi framhålla, ehuru åtskilligt gjorts för likformig bedömning av kunskaperna vid betygssättning, att betygssättningar även äro beroende på subjektivt omdöme, som icke blott varierar enskilda lärare emellan utan även varierar mellan olika skolor. För ett rättvist bedömande av studielämpligheten i och för erhållande av stipendier måste det därför anses lämpligt, att poängberäkningen av betygen icke får den avgörande betydelse, som den tydligen haft vid prövningen av de ansökningar, vilka hittills ingivits.

Emot prövningen av stipendiebehovet hos elever vid yrkes- och folkhögskolor samt liknande undervisningsanstalter synes icke vara så mycket att invända. Den skala, som följes vid förstahandsprövningen för fastställande av det s. k. grundbeloppet, giver dock vid handen, att endast de elever, vars föräldrar totalt sakna beskattningsbar inkomst, erhålla det högsta beloppet.

Vår erfarenhet säger bestämt att många föräldrar, som ha ett beskattningsbart belopp på omkring 600 kronor, dock ha det så brydsamt i ekonomiskt hänseende, att de icke kunna lämna så stora månatliga bidrag till barn, som gå i t. ex. yrkesskola, vilket dock föräldrarna på grund av avdragen enligt nämnda skala måste göra, därest barnet skall få åtnjuta yrkesundervisning. Enligt vår bestämda mening böra inga avdrag göras å högsta stipendiebelopp, förrän föräldrarna ha en årlig inkomst av 600 kronor beskattningsbart belopp för statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 183, måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de synpunkter, som anförts i motionen, skola beaktas vid prövningen av stipendiebehovet hos lärjungar vid högre läroanstalter samt vid prövningen av stipendiebehovet hos elever vid yrkes- och folkhögskolor samt liknande läroanstalter.

Stockholm den 22 mars 1946.

Gustaf Karlsson.

Karl H. Andersson.

A. Gillström.

Rud. Anderberg.

K. F. Söderdahl.

Oscar E. Mattsson.
